Araştırma Makalesi - Gönderim Tarihi: 21.0.2018 - Kabul Tarihi: 21.10.2018

İnternet Çağında Gazetecilik İçin Tartışmalı Bir Kavram: 'Yavaşlık'[1]

Nedim Serhat Bilecen[2]
Günseli Bayraktutan[3]

Öz

Yeni medya çağında dijital ortamda üretimi ve paylaşımı hızlanan habercilik anlayışı geleneksel haber içeriği ve pratiklerinin de değişimini zorunlu kılmıştır. Habercilikte hep tartışılan *gazetecilik için harcanan zaman üretilen haberin kalitesini etkiler mi* sorusu düşünüldüğünde, hızın her şeyden önemli kılındığı, 7/24 haberciliğin tüm medya atmosferine hâkim olduğu bir çağda haber için biraz daha fazla zaman ayırmak, araştırma yapmak ve farklı görüş almak ne kadar anlamlı olabilir sorusu önemlidir. Bu sorunun yanıtını "*slowjournalism*" kavramı ile tartışmak bu çalışmanın ana konusudur. Çalışmada da bu bağlamda gazetecilikte yapay zekâyla haber yazımından veri gazeteciliğine, sosyal medyadaki içerik sağlayıcılarından yurttaş gazeteciliğine kadar uzanan tartışma platformunda "yavaş gazetecilik" kavramının nerede ve nasıl konumlandırılabileceği ve uygulanabilirliği ele alınacaktır. Susan Greenberg'in haber üretiminde harcanan zamanın daha kaliteli, daha iyi araştırılmış ve etik standartları ihlal etmeyen işlere olanak tanıdığını savunduğu 'yavaşlık' düşüncesinin, olayların çok hızlı, üstü kapalı, detaylandırılmadan, çok az sayıda kaynağa dayandırılarak yayıldığı günümüzde ne kadar uygulanabilir olduğutartışmalıdır. Ayrıca yavaş gazeteciliğin İnternet ortamındaki hızlı gazeteciliğe bir alternatif olup olamayacağı ve dijital habercilik ile sosyal medyanın kısa-öz anlatımına dayalı medya atmosferinde, edebi, uzun haber anlatılarının okunup okunmayacağı da diğer soru işaretleridir. Bu nedenle yapılacak çalışmada öncelikle 'yavaşlık' düşüncesinin kavramsal ve ideolojik artalanını ortaya koyarak bu habercilik bağlamında incelenecek daha sonra da geleneksel platformlarda ve İnternet ortamında habercilik yapan gazetecilerle görüşülerek uygulanabilirliği konusunda görüşler alınacaktır. Çalışmanın asıl amacı, Türkiye gibi doğrulanmayan bilgilerin her dakika farklı medya kanallarından kamusal alana yayıldığı bir ülkede habercilikte harcanan zamanı tartışmaya açmaktır.

Anahtar Sözcükler: Yavaş gazetecilik, İnternet haberciliği, zamanlılık

---

1 Bu çalışma, 1-3 Kasım 2018 tarihleri arasında Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi tarafından düzenlenen 3. Uluslararası Medya Çalışmaları Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

2 Öğr. Gör., Giresun Üniversitesi, Tirebolu İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, nedim.bilecen@giresun.edu.tr; nedimbilecen@gmail.com

3 Doç.Dr., Giresun Üniversitesi, Tirebolu İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, gunseli.bayraktutan@giresun.edu.tr; gunselibayraktutan@gmail.com

A Controversial Concept Of Journalism In Internet Age: 'Slowness'

Abstract

In the new media age, journalism within the production and sharing in the digital platforms forces the traditional news content and practices to change.Instead of thinking the everlasting question of *whether does the time spent on newsproduction affect the quality of the news,* in a period where speed is the most important thing, 7/24 reporting dominates the entire media atmosphere, the real question should be how meaningful it can be to allow more time for the news, research and getting different opinions. Discussing this question with the concept of "slow journalism" is the main focus of this paper. Within this context where and how the concept of "slow journalism" can be positioned and its applicability will be discussed in a wide range of platform where journalism with using artificial intelligence for news writing to data journalism, from content providers on social media to citizen journalism are debated.Susan Greenberg's argumentation of 'slowness', claiming that the time spent in news production results in more qualified, more researched and ethical works is controversial, because in today's media environment events are spread out so fast, covered, without any detail and very few references. Also there are other questions like, whether that slow journalism will be an alternative to fast journalism in Internet and whether literary long news narration will be read or not in a social media where short and quick narration is the essence. For this reason, firstly the conceptual and ideological background of the idea of 'slowness' will be examined within the context of journalism and then interviews will be held with professional journalists working in traditional media platforms/ industry and on the Internet to discuss its applicability. The main purpose of this study is to discuss the time spent in newsmaking in Turkey, as a country where almost in every minute unconfirmed information spread over the public through different media channels.

Keywords: SlowJournalism, Internet journalism, timeliness

Atıf: Bilecen, Nedim Serhat ve Bayraktutan, Günseli (2018) İnternet Çağında Gazetecilik İçin Tartışmalı Bir Kavram: 'Yavaşlık'. Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, (AKİL) Kasım (30) s. 341-354

Giriş

Yaşanan teknolojik gelişmelerin günümüzde hayatın her alanını etkilediği yadsınamaz bir gerçektir. Bu gelişmelerle beraber yaşamın merkezinde internetin olduğu bir dönemde yaşamaktayız. Böyle bir atmosferde günlük pratikler de sürekli değişmektedir. Dijitalleşmenin bu hızlı yükselişinde tüm sektörlerde olduğu gibi medyanın da bu değişimden etkilendiği ve gazetecilik pratiklerinin değiştiği açıktır. Her türlü enformasyonun dönüştürülüp dolaşımını sağlayan dijital teknolojiler haber alma ve verme yollarını değiştirmiştir. Başka bir deyişle özellikle iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler yeni medya olarak adlandırılan çağın ortaya çıkışına katkıda bulunmuş ve bu çağın en önemli özelliği olan dijitalleşme, enformasyonun farklı ortamlarda dolaşımını mümkün kılmıştır (Değirmencioğlu, 2016, s. 594-595). Böylece elektronik posta, bloglar ve sosyal medya gazetecilerin haber üretimi ve paylaşımı için kullandıkları temel araçlar olmuştur. Bu değişimler aynı zamanda geleneksel okuyucu/izleyici/dinleyicinin konumunu değiştirerek "kullanıcıya" dönüştürmüştür (Yıldırım, 2010, s. 233).

Kullanıcıların içerik oluşturup, paylaşabildikleri, karşılıklı etkileşimlerde bulundukları sosyal medya, istenilen içeriğe ulaşmayı, içerik oluşturmayı, geleneksel medyadışında da edindikleri bilgilerin paylaşımını olanaklı kılmıştır. Kullanıcılar istedikleri haberleri anında veya istedikleri zaman kendi listelerindeki kullanıcılarla direkt olarak veya o habere yorum ekleyip paylaşarak haberlerin daha fazla yayılımına ve aynı zamanda habere daha kolay ulaşmaya katkı sağlamaktadırlar (Weeks & Holbert, 2013). Bu noktada habercilik alanında yeni medya teknolojilerinin kullanılmasının avantajları Sütçü tarafından şu şekilde sıralanmaktadır:

> Göreceli olarak haber kaynağına ulaşmada sağlanan kolaylık
>
> Haberin derlenmesinden yazılmasına ve okuyucusuna ulaştırılmasına kadar geçen sürecin hızlanması
>
> Haberin okuyucuya ulaşması sürecinde eşik bekçisi ve kanaat önderlerinin sayısının artması (2014, s. 926)

Mark Glaser ise "İnternet Çağında Çalışan Gazeteci" yazısında yeni iletişim teknolojileri ve internet ile beraber gazetecilerin haber toplama, yazma, yayınlama sürecinde sahip oldukları bakış açıları ve kullandıkları yöntemlerin geçirdiği değişimleri şu şekilde belirlemiştir:

Eski Yöntem	Yeni Yöntem
Hikaye ile ilgili kaynak kişi ziyaret edilir ve konuşmalar kaydedilir.	Hikaye ile ilgili kaynak kişi aranır ya da elektronik posta gönderilir. Telefon görüşmeleri kaydedilir elektronik posta saklanır.

İşini yap ve eve git.	İş her yerde. Ev bilgisayarları ve bilgisayar fonksiyonlarını yerine getiren telefonlar ile her zaman çalışılabilmektedir.

Tablo 1. Gazetecilerin kullandıkları eski yöntemler ile yeni yöntemlerin karşılaştırılması (Glaser, 2007)

Eski Bakış Açısı	Yeni Bakış Açısı
Gazeteci, gerçekleri ve cevapları kısaca her şeyi bilir.	İzleyiciler gazetecilerden daha çok şeyi biliyor.
Mutlaka medya şirketleri ile çalışmak zorundadır.	Kendi web sitesini kurabilir.
Temel haber yazma kuralları olan 'Kim, ne zaman, nerede, niçin, ne ve nasıl'ı öğren, kaynakları üçlü kontrol et.	Web'de nasıl çalışılacağını öğren. Herhangi bir eser hırsızlığı olup olmadığını Google ve diğer arama motorlarında araştır.

Tablo 2. Gazetecilerin sahip oldukları eski bakış açıları ile yeni bakış açılarının karşılaştırılması (Glaser, 2007)

Dijital haberciliğin getirdiği yeni biçimleri anlamak, haberin geçirdiği dönüşümlere dair yapılan tartışmalara yeni bakış açıları sağlayabilir. Haberciliğin içine entegre olan teknolojik gelişmeler gazeteciliği teknik anlamda geliştirmekte ancak mesleğin kendisine ait olan temel değerler noktasında bazı soru işaretleri yaratmaktadır. Haberde doğruluk, mahremiyet, kaynak güvenilirliği, editöryal denetimin olmaması ve içerik sorunları bunlardan bazılarıdır. Sorunların merkezinde ise son dakika haberciliği yani aslında bilginin kontrol edilmeden hızlı bir şekilde dolaşıma sokulması yatmaktadır.
MIT'nin yaptığı ve Science Dergisi'nde yayınlanan bir çalışmada, sosyal medyada yalan haberin altı kat daha hızlı yayıldığı ortaya konulmuştur. Buna göre, yalan bir haberin Twitter'da paylaşılma ihtimali, doğru habere göre yüzde 70 daha fazladır. Araştırmacılar 4,5 milyondan fazla kez retweet edilen 126,000 tweet'i incelemeye almış ve bir yalan haberin 1,500 kişiye ulaşma süresinin 10 saat, doğru bir haber için ise bu sürenin 60 saati bulduğunu tespit etmişlerdir (Tr724, 2018). Bu bağlamda, dijitalleşme ile birlikte değişen habercilik pratikleri farklı etik kodlarla değerlendirilmesi gereken yeni alanlar oluşturur. Çalışmada bu eksende, gelişen iletişim teknolojilerinin haberciliğe yansıması olan 7/24 habercilik ve yaşanılan çağın bir gereği olarak görünen hız olgusunun haber vermenin temel değerleri üzerinde yarattığı olumsuz etkiye yapılan eleştiriler ışığında karşı bir kavram olarak tartışılan "yavaş gazetecilik" (slow journalism) meselesini ele almıştır. Yavaşlık hareketinin haberciliğe yansıması olarak görünen yavaş gazetecilik kavramı çalışmada, yalan haberin önüne geçmek içinbir seçenek olup olmadığı ve uygulanabilirliği noktasında tartışılacaktır. Ayrıca geleneksel platformlarda ve İnternet ortamında habercilik yapan gazetecilerle görüşülerek uygulanabilirliği konusunda görüşlerde alınmaktadır.

1. 7/24 Habercilik ve Hız

Hız her zaman gazeteciliğin vazgeçilmez bir parçası olmuştur. İnsanlar dünyadaki ilgili değişiklikler hakkında en kısa zamanda bilgilendirilmek ister ve gazetecilik bu talebi 'erken uyarı sistemi' olarak karşılayabilir. Bu nedenle hız gazetecilik kültürünün vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir (Drok & Hermans, 2016, s. 539). Medya ve iletişim süreçlerinin zamansal boyutu, iletişim uzmanları tarafından geleneksel olarak ihmal edilmiştir, ancak bu endişe Harold A. Innis, Charles H. Cooley, Walter Benjamin ve Marshall McLuhan gibi öncülerin çalışmalarında yer almaktadır. Bununla birlikte, internet ve Web 2.0 gazetecilik üretimi, dağıtımı ve tüketimi süreçlerini radikal bir şekilde hızlandırdığı için, araştırmacılar şu anda konuya kademeli olarak daha fazla ilgi göstermektedir. Bu endişe, zaman baskısı altındaki haberlerin kalitesine ilişkin yeni akademik tartışmalarda olduğu gibi, kesintisiz bir dijital ortamda çalışmayı sürdüren gazetecilerin yeni çalışma koşullarında da açıkça görülmektedir (Carretero & Bariain, 2016, s. 521).

Her halükarda, hızlandırma disiplini habercilikte yeni bir şey değildir, çünkü haber yeni olan bilgidir. Aslında modern gazetecilik, zaman ve mekanın engellerini ortadan kaldıran teknolojilerin gelişimi ile tarihsel olarak karakterize edilmiştir. Bu nedenle 19.yüzyılın başlarında telgrafın icadından bu yana, gazetecilikte zamanın rolü giderek önem kazanmıştır (Hermann, 2016, s. 493). Michael Schudson ise (1986, s. 80-81) modern gazetecilik konvansiyonlarını genel olarak Amerikan toplumunun ve özellikle basının sanayileşmesine bağlamış ve basının zamana dair kaygılarıyla ilgili analizinde, haberlerin sürekli bir meta haline gelmesiyle birlikte bir 'fetişizm'i geliştirdiğini ileri sürmüştür (akt., Hermann, 2016, s. 493).

Hız konusunda kırılma noktalarından birisi ise radyo ve televizyonun gittikçe artan bir şekilde haberciliğin içine girdiği 1950'lerde, yayınların 7 gün 24 saat kesintisiz şekilde verilmesinde görülebilir. Bununla beraber 1980'lerde ve 1990'larda 24 saatlik habercilik hizmetlerinin sunulması uydu ve kabloları haberin ortağı yaparak "gerçek zamanlı haberi" ortaya çıkarmıştır (Craig, 2016, s. 464). Son yıllarda ise, haber üretme ve alma döngülerinin ritmindeki artış büyük ölçüde yeni teknolojilerin kullanımından kaynaklanan tüketimdeki değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, değişimin en önemli kırılması, Web 2.0 ve haberlerin yayınlanması için önemli bir araç haline gelen sosyal ağlara bağlanabilir (Carretero & Bariain, 2016, s. 521). Sosyal ağlar, doğası gereği, "son dakika haberlerini" yayınlamaya ve hemen görüş alışverişini teşvik etmeye uygundur (Pedriza, 2017, s. 134) ve bu nedenle şu anda sadece haberlerin anında yayılmasını değil aynı zamanda bu haberlere anında tepki vermeyi ve yorumlamayı içeren anlık bir çevrimiçi haber kültüründe yaşıyoruz. Son dakika haberlerinin yarattığı bilgi ortamı ise eş zamanlı interaktif haber akışı sağlayan mobilite tarafından değiştirilmiş ve bilgi çarkı çok hızlı dönmeye başlamıştır. Alfred Hermida, gazetecilerin daima ve her dönem "hızlı olmakla tutarlı olmak arasındaki gerilimi" yaşadıklarını ifade ederken, özellikle son dönem gelişmelerle birlikte "önce onayla sonra yayınla" ilkesinin "önce yayınla sonra onayla"ya dönüştüğünü ifade eder (2017, s.140). Bu dönüşüm beraberinde pek çok etik sorun da getirmiştir.

Olayların çok hızlı, üstü kapalı ve detaylandırılmadan kamusal alana yayılması hız noktasında gazetecilik ve onun pratikleri üzerinde çeşitli tartışmaları beraberinde getirmiştir. Laura Juntunen (2010, s. 170-176) Finlandiya'daki çevrimiçi haber kültürü çalışmasında hız ihtiyacının öncelikli olarak üç farklı baskıdan kaynaklandığını ortaya koymuştur: ticari, teknolojik ve gazetecilik temel değeri olarak kamu bekçiliği. Bununla beraber hız ihtiyacını açıklamada "kitle beklentileri" ve "kamunun bilme hakkı" temel argümanlar olarak kullanılmaktadır (akt., Masurier, 2015, s. 140). Ancak bilginin hızlı akışı gazetecilerin olaylar hakkında düşünmesini ve tutarlı bir anlatım inşa etmesini zorlaştırmaktadır. Bu durumda gazeteciliğin güvenilirliğini etkilemektedir. Bir yarış haline dönen gazetecilikte ilk olmak, mesleği aşırı basit ve klişeleşme riski altında bırakmaktadır.

Hızın gazetecilik pratikleri üzerinde yarattığı stres ekonomik alanda da bazı olumsuzluklar barındırır. Yeni teknolojiler hızlı haberlerde profesyonel tekellere son vermiş 'gerçek zamanlı' haberlerin kaynağı önemli ölçüde artmıştır. Hızlı haberlerin güvenilirlik, doğruluk ve derinlemesine analiz noktasındaki eksiklikleri ekonomik değerini düşürmekte ve bu durum gazeteciliğin iş modelini etkilemektedir. Gazetecilik yüksek kaliteli derinlemesine hikaye anlatımının benzersiz bir satış önerisi olabileceği paradoksal bir piyasa mantığına yakalanmış gibi görünmektedir. Ancak aynı zamanda maliyet tasarrufu ve hız, rekabet gücünü artırmak için ana silahlar olarak kullanılmaktadır. Bu durumda gazeteciler için mesleki değerlere (güvenirlilik, doğruluk, derinlemesine analiz) bağlı kalmak ve haberi daha hızlı geçmek arasında bir ikilem yaratmaktadır (Drok & Hermans, 2016, s. 540-541).

2. Yavaşlık Hareketi ve Yavaş Gazetecilik

Yavaşlık kavramı genel anlamda daha rahat bir modern yaşam felsefesini savunan düşüncenin merkezinde yer alan bir kavramdır. Modernizim ve küreselleşme ile beraber hayatın hızlı akışı toplumsal düzenleri yeniden şekillendirmiştir. Hızlı yaşam hayatın her boyutundaki ana özellik olarak görülmeye başlanmıştır. Böyle bir ortamda bireylerin yaşam tarzları da birbirine benzemekte ve farklılıklar ortadan kalkmaktadır. Küresel ekonomik sistemde en değerli şey zamandır ve hayatın temposundaki artış artık kaçınılmazdır. Teknolojinin gelişmesiyle de karmaşıklaşan yaşamda, birçok insan daha yavaş bir yaşam arayışına girmiştir.

Savunucuları, "yavaş hareketi"ni, hızın gündelik yaşam üzerindeki olumsuz etkisine cevap olarak görmektedir. Yavaş yaşam geçmişe, güzel eski günlere bir dönüş, tembellik veya hayatın yavaş hareketi değildir. Aksine yavaş yaşam, günlük hayata kendi hızında, karmaşasında, heyecanında ve rutininde ilgi ve dikkatle yaklaşıldığı bir süreçtir. Yavaş yaşam hepsinin ötesinde "şimdi"de anlamlı, sürdürülebilir, düşünceli ve zevkli bir şekilde yaşama sanatıdır (Gallagher, 2013, s. 99). Günümüzde sosyal bir harekete dönüşen ve bazılarına göre bir alt kültür halini alan yavaşlık hareketinin ilham kaynağı ise İtalyan gurme, Carlo Petrini'nin Roma'daki Piazza di Spagna'da McDonald's restorantının açılmasına bir tepki olarak ev yapımı makarna penne kaselerini yiyerek ve dağıtarak 1986'da İtalya'nın Cuneoeyaletinin Langhe bölgesinde başlattığı *Yavaş*

Yemek hareketidir (Haugaard, 2015, s. 23). Daha sonra bir grup politik ve kültürel İtalyan aktivist, uluslararası bir hareket olan Yavaş Yemek'in kuruluşuna ilham veren Yavaş Yemek manifestosunu hazırlamıştır. Manifestonun amacı, sadece McDonalds'ı protesto etmek değil aynı zamanda toplu üretilen küreselleşen yiyeceklere bir alternatif sunmaktır. Yavaş Yemek Manifestosuna göre; tadın standartlaşması, biyoçeşitliliğe yapılan tehdit, çevresel tahribat (tarımın endüstrileşmesiyle ilişkili olarak), küçük üreticinin yokolması, düşük karlı türlerin, sebzelerin, meyvelerin ve tahılların yok olması ve kültürelkimliğin kaybı küreselleşmenin olumsuz sonuçlarıdır. Dolayısıyla bu hareket, antikapitalizmiana amacı olarak benimsemektedir. Küreselleşme ile beslenen hızlı hayatın gelenekselin her yönünü, özellikle yiyecek sistemini ve tüketim davranışını bozduğunu vurgulamaktadır (slowfood.com, 2012a).

Aslında hayatta kalmak için yemek kadar önemli olan bir başka gereklilik belki de doğru bilgi. Doğru bilgiyi vermeyi kendisine ideal edinen meslek ise gazetecilik. Buradaki esas soru ise yavaşlık felsefesinin gazeteciliğin pratikleri için ne yapabileceği. Tam da bu noktada devreye Susan Greenberg'in ilk kez 2007 yılında dile getirdiği *Yavaş Gazetecilik (Slow Journalism)* kavramı giriyor. Greenberg terimi ilk kez kullandığında farklı anlatı türlerine atıfta bulunarak makaleleri, röportajları ve diğer ayrıntıları ortaya çıkarmak için zaman harcayan, diğerlerinin kaçırdığı öyküleri fark eden ve kurgusal olmayan bir biçim olarak tanımladı (Greenberg, 2007). Aslında burada Greenberg yavaş gazeteciliği iki faktöre dayandırdı: zaman ve kalite (Pedriza, s. 132). Greenberg daha sonra bu terimleri şöyle açıkladı; *"İlk olarak 2007'de anlatım ve olgusal keşif için eşit değere sahip olan hikaye anlatımını vurgulamak için 'yavaş gazetecilik' terimini kullandım. Katkım bir anlamda orijinaldi. Yönetim teorisini kullanarak yavaş gazeteciliği, yüksek hacimli haberlere ve geleneksel gazeteciliğe kıyasla pazardaki yüksek marjlı gazetecilik örneği olarak değerlendirdim. Bu anlamda yavaş gazetecilik, rekabeti farklılaştırma aracılığıyla yenmenin bir yolu olarak anlaşılabilir"* (Greenberg, 2016, s. 555). Zaman faktörü konuyu ele alan yazarların çoğu için ortak bir temeldir. Megan Le Masurier (2015, s. 143) kavramın yavaşlık hareketi gibi gazetecilikteki hızın etkilerini eleştirmek anlamına geldiğini savunmaktadır. İspanya'daki yavaş gazetecilik uygulamaları ile ilgili çalışmalarında Carretero ve Bariain ise terimi, yenilik, kısırlık ve süreklilik arz eden baskın gazetecilik eğilimine bir tepki olarak ortaya çıkan ve titiz, yaratıcı, üretken ve tüketmek için gerekli zamanı yeniden düşünmeye davet eden bir tür olarak tanımlamıştır.(Carretero & Bariain, 2016, s. 453).

Dünyayı anlama ve onu anlamlandırma ihtiyacının her zamankinden daha fazla olduğu bir dönemde yaşadığımız düşünülürse yavaş gazetecilik okuyucunun bilginin nasıl toplandığı ve kaynağının kim olduğu konusunda bilgilendirilmesi temeline dayanmaktadır. Kavram üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde yavaş gazeteciliğin temel özellikleri anlatı kalitesi, uzunluğu ve derinlemesine araştırma için süre gerekliliği olarak vurgulanmaktadır. Ancak bu özellikler Muckraker'ler[4] dönemi gibi eski gazetecilik pratikleri düşünüldüğünde farklı veya yeni görünmemektedir. Bu nedenle yavaş

4 Watergate skandalıyla gündeme oturan "Kaliteli Araştırmacı Gazetecilik" anlayışının temelini oluşturan bir dönemdir. Dönemdeki gazeteciler "Haber, bir yerlerde birilerinin basılı olarak görmek istemediğidir" ilkesinden hareket ederek, politik, ekonomik ve ahlaki problemler üzerine giderek siyasal iktidarları gözlem altında tutmuş ve kamusal tartışmaya yurttaşlarında katılımını sağlamışlardır.

gazeteciliğin dijital bilgi sisteminin "hız" eğilimine karşı çıktığı düşünülmesine rağmen diğer gazetecilik pratiklerinden farkını tanımlayacak bir faktöre ihtiyacı vardır ve bu faktör zamana veya boyuta bağlı görünmemektedir. Çünkü bir haberin uzunluğu her durumda kaliteli olduğunu göstermez. Aynı şekilde doğru yaklaşım ve anlatım tekniği seçilmezse araştırması haftalar ya da aylar süren bir haberde eksik veya hatalı bilgi içerebilir (Pedriza, 2017, s. 133). Dolayısıyla Benjamin Ball'ın da belirttiği gibi (2016, s. 432-44), multimedya gazeteciliği yüzeysel veya derin, hızlı veya yavaş, kısa veya kapsamlı olabilir. Yavaş gazetecilik birincisi hariç hepsini rahatlıkla yapabilir. Zaman faktörü haberlerin yapılmasını kesinlikle etkilemektedir (iyi hikayeler daha fazla zaman gerektirir). Ancak mesele bir hikayeyi hazırlama, düzenleme, yayınlama ve güncelleme için en uygun zamanı bulmaktır. Aslında yavaş gazetecilik haber üretimindeki zamansallıktan çok daha fazlasıdır. Gazeteciliği ve kamuyu doğru bilgilendirmeye yönelik daha geniş yönelimi kapsar (Masurier, 2015, s. 141).

Gerard (2009, akt., Gambarato, 2015, s. 449) yavaş gazeteciliğin ayırt edici özelliklerini; (1) rekabete yenmek üzerine odaklanmamış; (2) sadece hızlı ve ilk olmak değil doğruluk, kalite ve bağlam değerlerine sahip; (3) şöhret ve sansasyondan uzak; (4) bağlamı keşfetmenin zaman aldığı; (5) anlatılmamış hikayeler arayan; (6) anlatı gücüne dayanan ve (7) okuyucuyu ortak olarak gören diye özetlemiştir. Bu noktada yavaş gazetecilik bir konu hakkında daha derin düşünme ve / veya araştırma için zaman gerektirdiği noktasında genellebilir. Bir tür olarak hikayenin anlatıldığı biçim ile ilgili olan yavaş gazetecilik, bir yaklaşım olarak ise biçimin ötesinde gazetecilik mesleğinin altında yatan yöntem ve ilkelere atıfta bulunur (Drok & Hermans, 2016, s. 541). Haberi hızlı bir şekilde yaymaya öncelik veren ve gazeteciliğin diğer toplumsal işlevlerini gözardı eden günümüzdeki gazetecilik için düzeltici bir yapı olarak ortaya çıkan yavaş gazetecilik, dijital gazeteciliğin eleştirildiği hız konusuna bir alternatif olma konusunda umut vermektedir. Son yıllarda birçok yayıncı, çevrimiçi anlatım ve uzun süreli içerik sunarak yavaş gazetecilik anlayışını benimsemiştir. Finlandiya kökenli **Long Play**, Amerika kökenli **The Atavist Magazine**, İngiltere kökenli **Aeon Magazine**, Hollanda kökenli **De Correspondent** ve İspanya kökenli **Jot Down Magazine** en bilinen örnekleridir. Kendilerini yavaş gazeteciliğe adamış bu yayınların ortak noktası ise büyük medya gruplarından bağımsız olmalarıdır. Bu yayıncıların benimsedikleri iş modelleri göreceli olarak farklılık göstermektedir ancak hepsinin ortak noktası geleneksel medyanın işleyişini karakterize eden reklam gelirine bağlı olmamalarıdır. Gelirlerini ise sponsorluk, abonelik ve kitle fonlamasından sağlamaktadırlar. Böylece gazeteci – okuyucu arasında doğrudan bir ilişki sağlamışlardır (Pedriza, 2017, s. 138). Ayrıca bu yayınlar özellikle Facebook ve Twitter gibi sosyal medya platformları aracılığıyla dijital ortamdaki okuyucularıyla etkileşime girmektedir.

Yavaş gazetecilik için önemli parametrelerden birisi de okuyucu / izleyicilerdir. Dijital dünyada, hedef kitlenin değeri; bir web sayfasına kaç tıklama olduğu, yorum veya tepkilerden kaç tane haber öğesi üretildiği ve sosyal ağlarda kaç kez paylaşıldı diyekantitatif olarak hesaplanır. Fakat nitel bir bakış açısından internette yayımlanan haberlerin alıcı üzerindeki etkilerini bilmek önemlidir. Yavaş gazeteciliğin hedef kitlesi ise; önemli olan bilgiyi bilmeye olan ilgileri, daha önce verilmeyen yeni verilere olan

merakları, ana akım medyadan uzak bilgilendirme ihtiyaçları ile olguların ve bilgi akışının derin analizini istemeleri olarak karakterize edilebilir (Pedriza, 2017, s. 141).

Böyle bir hedef kitlenin varlığı aslında yavaş gazeteciliği uygulayan medyanın okuyucularının tüm bilgileri anlamasını istemesiyle paralellik taşımaktadır. Ancak yavaş gazetecilik sadece akademik bir zemin ile seçkin bir kitleye hitap etmemektedir. Yanick Rice Lamb'ın[5*] (2013, s. 10-11) Amerika'da yaptığı bir çalışmada katılımcıların % 44'ü tabletleri, gazete makalelerini ve derinlemesine analizleri okumak için kullandıklarını göstermektedir. Ek olarak, ekstra içeriklerin sağlanması, bilgilendirici grafiklerin ve veri görselleştirilmelerinin eklenmesi dijital okuyucular için en çok önemsenen unsurlar olarak ortaya çıkmıştır. Hollanda'da 15-39 yaş aralığındaki kullanıcılar üzerinde yapılan bir başka çalışmada ise Drok ve Hermans[6*] (2016, s. 539-554) katılımcıların büyük çoğunluğunun haberlerin mobil ve ücretsiz olarak kullanılmasını istediklerini belirlemiştir. Bu durum yaşanan hız çağında oldukça normal sonuçtur. İlginç olan veri ise araştırmaya dahil olan kullanıcıların yaklaşık üçte biri yavaş gazeteciliğe ilgi göstermiş ve önemli bir bölümü gazete haberlerinin daha araştırmacı, kapsayıcı, işbirlikçi ve yapıcı olması gerektiğini ortaya koymuştur. Yapılan ampirik çalışmalar yavaş gazetecilikle ilgilenen kayda değer bir okuyucunun varlığına işaret etmektedir. Aynı zamanda bu okuyucular multimedya anlatımlarına açık olan, etkileşimi destekleyen mobil teknolojileri kullanmaya alışık bir kitledir ve bu yapı yavaş gazeteciliğin etkileşim üzerine kurulu anlatı yapısını uygulaması için oldukça uygundur.

3. Yöntem

Sosyal bilim disiplinleri içerisinde bilinmeyen konuları anlamak ve değerlendirmek adına birçok bilimsel araştırma yapılmaktadır. Bir araştırmanın geçerli olması için doğru ve tutarlı bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Bu bağlamda, yapılan araştırmanın ana odağını oluşturan "yavaşlık" kavramı ve gazetecilik pratiklerine uygulanabilirliği konusu, araştırma konusuna ilişkin yorumlayıcı bir yaklaşım gerektirmesi nedeniyle nitel bir araştırma tekniklerinden görüşme tekniğiyle yapılmıştır. Literatürde nitel araştırmaların temel karakteristiği, araştırma öznelerinin bakış açılarını, anlam dünyalarını ortaya koyma ve dünyayı araştırma öznelerinin gözleriyle görme olarak tanımlanmaktadır. Böylece nitel araştırmalarda kullanılan görüşme tekniğinin belirleyici özelliği ise görüşülen kişilerin bakış açılarını ortaya çıkarma olmaktadır (Kuş, 2007, s. 87). Yapılan çalışmada konu merkezli bir yapıya sahiptir. Bu bağlamda, araştırmanın konusu olan "yavaşlık ve yavaş gazetecilik" olgularına dair yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğine başvurulmuştur. Bu kapsamda aşağıdaki dört temel soru çerçevesinde görüş ve düşüncelerini öğrenmek hedeflenmiştir. Böylece araştırmaya katkı veren kişilerin söz konusu olgulara dair hem mevcut düşüncelerini öğrenmek hem de geçmiş deneyimlerini de dahil ederek geleceğe yönelik bir projeksiyon yapmaları da amaçlanmıştır.

- Yavaşlık ve yavaş gazetecilik kavramı hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

5 Daha ayrıntılı bilgi için bkz. http://www.aejmc.org/home/wp-content/uploads/2013/08/Yanick-Rice-Lamb.pdf

6 Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Drok, N., & Hermans, L. (2016). Is there a future for slow journalism? *Journalism Practice, 10* (4), 539-554.

- Yavaş gazetecilik pratiklerinin hedef kitlesi (okur) kimlerdir?
- Yavaş gazetecilik pratiğinin Türkiye ölçeğinde uygulanabilirliği nedir?
- Yavaş gazeteciliğin özellikle Twitter, Facebook vb. mecralar üzerinden dolaşıma sokulan yalan haber olgusunu önlemeye dönük bir etkisi olabilir mi?

Konu ile ilgili görüşlerini almak üzere hem sektörden gazeteciler hem de gazetecilik alanında çalışan akademisyenlerden oluşan toplam 8 kişiye görüşme talebinde bulunulmuş ancak sadece 2 kişiden geri bildirim alınabilmiştir. Mekan uzaklığı ve zamansal problemler nedeniyle Faruk Bildirici[7*] ile telefon, Bilge Narin[8**] ile e-posta aracılığıyla görüşülmüştür. Dolayısıyla çalışma iki kişinin görüşleri ile sınırlı kalmıştır. Ancak, çalışmaya dair veri toplama süreci devam etmektedir. Geri dönüş sayısının sınırlı olması, ancak katılım sağlayan kişilerin alanının uzmanı olmaları nedeniyle elde edilen veriler geçerlilik ve güvenilirlik bağlamında tartışmalı değildir.

4. Bulgular ve Tartışma

Yaşadığımız yüzyılda dijital bilginin üretim ve yayılım hızı, mevcut bilgi ekosistemindebaş döndürücü bir noktaya ulaşmıştır. Bu süreçte, dünya üzerinde olmakta olan olayların çok hızlı, üstü kapalı, detaylandırılmadan, çok az sayıda kaynağa dayandırılarak kamusal alana yayılması ise bu çağın gereğiymiş gibi görülüyor. Oysa her gün çok sayıda doğrulanmamış, yeterince araştırılmamış haberlerin sanal haber platformları ve sosyal medya araçları ile kamusal alana yayılması birçok ülkede ciddi problemler yaratmaya başlamıştır. Bu durumda bir yandan gazeteciliğe olan güveni sarsmış bir yandan da mesleğin kamu bekçiliği ve dördüncü kuvvet olması gerekliliğini yeniden tartışmaya açmıştır. Buradaki soru giderek daha karmaşık bir hale gelen gazeteciliğin bu duruma nasıl cevap vereceğidir. Birinci yanıt son yıllarda The Guardian ve The New York Times gibi dünya çapında yayın yapan gazetelerin, demokratik şeffaflığı geliştirmek için devletin veri tabanlarından kamu girdisi alarak yaptığı veri gazeteciliğidir. Diğer yanıt ise son on yıldır literatürde tartışılan ve örnekleri giderek yaygınlaşan yavaş gazeteciliktir. Haberdeki anlatının kalitesine ve derinlemesine araştırmaya dayanan bu gazetecilik türü mevcut bilgi sisteminde yanlış bilgilendirme ile İnternet ve sosyal ağlar üzerindeki güvenilmez bilginin kontrolsüz dolaşımına karşı bir önlem olarak düşünülebilir. Nedeni ise dijital ve çevrimiçi olmanın gazetecilere potansiyel olarak kaliteyi artıran yeni özellikler sunabilmesidir. Haberler çok yönlü multimedya unsurları ile geliştirilebilir ve haberlerin erişilebilirliği ve paylaşılabilirliği okuyuculara ulaşmak için yeni olanaklar sunar. Multimedya ve etkileşim, bir haberin gerçekliğini güçlendiren anlatı gazeteciliğine yeni seviyeler katabilir. Bu yönüyle yavaş gazetecilik 1960'ların araştırmacı gazeteciliğinin tarihsel bir evrimi olarak düşünülebilir ama aslında bundan daha fazlasıdır. Bu konuda Faruk Bildirici de benzer bir vurgu yapmıştır:

> "*Eskiden Türkiye'de yavaş gazetecilik kavramı için araştırmacı gazetecilik kavramı kullanılıyordu. İki kavramın birbirlerine yakın kavramlar olduğunu düşünüyorum. Her ikisinde de günlük hız temposunun içerisinde durup biraz daha ayrıntılı bakma*

7 Deneyimli Gazeteci, Hürriyet Gazetesi Okur Temsilcisi

8 Akademisyen, Araştırmacı, çalışma alanı yoğunlukla dijitalleşme ve gazetecilik pratiklerine odaklanmıştır.

niteliği var. Bu anlamda birbirlerine oldukça yakın olduklarını düşünüyorum." (Bildirici, 20.07.2018)

Kavramın kapsamına ilişkin tartışmada Bilge Narin görece daha güncel bir gelişime vurgu yaparak "yavaşlık" hareketi bağlamında yavaş gazeteciliğin nasıl geliştiğini anlatır. Bu gelişimde hız olgusunun ortaya çıkardığı olumsuzlukları haber bağlamında ortadan kaldırmaya ilişkin vaatler de etkilidir.

"*Yavaş gazetecilik, çağdaş yemek yeme pratikleri ve gazetecilik arasında bir analoji kuran bir yaklaşım. Nasıl ki fastfood ilk başta çok lezzetli ve pratik olarak gözükse bile kamu sağlığını tehdit ediyorsa, gazetecilerin üzerindeki hız baskısı da toplumun doğru ve geçerli haber alma hakkı üzerinde olumsuz etkilere sahip. Yavaş gazetecilik hız ve sayısal çokluğa karşılık, derin ve zengin içerikli haberler olarak tanımlanabilir. Mevcut hızlı gazetecilik pratiklerinin eksiklerini gidermeyi vadetmektedir."* (Narin, 27.08.2018)

Yavaş gazeteciliğin hız ve sayısal çokluğa karşı, derin ve zengin içerikli haber yapma pratiği olduğunu söyleyen Narin, hızlı gazetecilik pratiklerinin eksiklerini gidermeyi vadeden yavaş gazeteciliğin eğitimli ve medya okuryazarlığının bilincinde olan bir kitleye hitap edeceğine vurgu yaparken mevcut okur kitlenin aslında tam tersi bir haber okuma alışkanlığı içerisinde olduğunu aktarıyor:

"Günümüz okurları mikro-gazetecilik pratiklerine daha yatkın. Haberlerin haber sitelerinden çok sosyal medya kanallarından takip edilmesi de bunun göstergesi. Üstelik akıllı saatlerin yaygınlık kazanması ile gündeme gelen 'bak-geç gazeteciliği' (glance journalism) de hızlı ve kısa haberciliğin son halkası. Sektör de 'azı karar çoğu zarar' sloganları ile bu tür bir turbo gazeteciliği pompalıyor. Hız doğrulamaya, popülerlik güvenilirliğe tercih ediliyor. Gözle tarama, eleştirel ve derin bilgiden önemli görülüyor."(Narin, 27.08.2018)

Haberlerdeki kaliteyi artırmak için zamanı daha fazla kullanarak farklı türlerde ve teknolojik formatlarda gazetecilik yapmanın yeni bir yoludur. Uygulanabilirliği noktasında ise dünyada birçok önemli örneği olmasına rağmen haber kaynakları sınırlı, medya okuryazarlığı ile sahte habere en az direnç gösteren ülkeler arasında son sıralarda ve yanıltıcı-sahte haber yapmada en üst sırada yer alan Türkiye'de oldukça zor görünmektedir. Bildirici, bu kavramın gazetecilik pratikleri bağlamında uygulanabilirliğine ilişkin de önemli bir noktaya vurgu yapmaktadır: yavaş gazeteciliğin dijital platformlardan daha çok geleneksel medyaya uygun olduğuna ilişkin tartışma. Bildirici bunu içerik farklılaştırma olarak da tanımlıyor:

"*Dijital gazetecilik giderek ivme kazanıyor. Fakat bazı ülkelerde örneğin Almanya'da geçen yıl bazı basılı gazetelerin tirajları dikkat çekici seviyede artmış. Neden diye araştırdığımızda karşımıza çıkan şey içerik farklılaştırması. Nedir bu içerik farklılaştırması. Kimileri yerelleşme kimileri farklı dosyalar olarak nitelendiriyor. Ben ise olaya şöyle bakıyorum. Dijital medyada daha anlık haberler*

> *söz konusu. Gazeteciliğin hız sorununun dijitalde daha da artması söz konusu. O zaman konvansiyonel medya yani basılı gazeteler bu misyonu* yüklenebilirler. Dijital medya bir yandan çok hızlı ve anlık haber verirken, basılı gazeteler yavaş gazetecilik *misyonunu üstlenerek daha iyi araştırılmış, daha iyi donatılmış ve zaman sorunu olmayan haberler yaparak içeriği farklılaştırabilir. Hem haber veya veri bombardımanına maruz kalan medya tüketicisine daha iyi işlenmiş veriler sunulur hem de içerik farklılaştırılarak konvansiyonel medya kendi konumunu daha iyi korur."* (Bildirici, 20.07.2018)

Bununla beraber yavaş gazetecilik yapan yayınların temel noktası gelirlerinin abonelik, internet reklamı ve kitle fonlaması olduğu görülmektedir. Türkiye'de bu yapıda yayın yapan medya organı çok az olmakla birlikte medya sahipliğinin anlık el değiştirebildiği, birçok gazetecinin işsiz kaldığı ve gazetecilerden daha yavaş, daha nitelikli haberler yerine daha hızlı, daha niteliksiz, daha yanlı haberler istenildiği Türkiye'de yavaş gazetecilik yapmak imkânsız görünüyor. Benzer biçimde Narin de, Kıta Avrupa'sında tek bir konu aylarca tartışılırken, Türkiye'de gündemin jet hızıyla değiştiğini ve dolayısıyla yavaş gazetecilik yapmanın oldukça zor olduğunu dile getirmektedir. Bu konuda Bildirici'nin mevcut ortama ilişkin çekinceleri olsa da geleceğe dair umutkar çıkarımları ve önerileri söz konusudur:

> *"Bu tür bir gazeteciliğin Türkiye'de yapılabileceğine inanıyorum. Bunun nedeni ise şu an oldukça revaçta olan tık gazeteciliğinin maalesef okuru aldatması mevzusu. Bir yandan dijital medyada zaman ve alan sınırının olmadığı söyleniyor. Yani istenilen uzunlukta metin yazılabilir. Bir yandan da deniliyor ki insanlar orada sadece kısa metinlere bakıyor. Buna katılmıyorum. Bazı dergiler dijital olarak yayınlanıyor ve insanlar bunları okuyorlar. Buradaki mesele doğru tüketiciye veya hedef kitleye ulaşma aslında. Ben şu an insanların dijital dünyada doğru veriye ulaşacakları kanalları bulabildiğine inanmıyorum. Biz üretici olarak da doğru tüketiciyi bulamadık, tüketicilerde doğru üreticiyi bulamadı. Bunun zamanla yerleşeceğine inanıyorum."* (Bildirici, 20.07.2018)

Sonuç

Gelişen iletişim teknolojilerinin haberciliğe yansıması olan hız olgusunun karşı bir kavram ve hareket olarak da nitelendirilebilecek olan "yavaş gazetecilik" (slow journalism) tartışmasıyla birlikte ele alındığı bu çalışma, Türkiye koşullarında yavaş gazetecilik kavramının okur kitle ve haberciler bağlamında tartışılması için yeni başlıklar ortaya çıkarmıştır. Bunlar içerisinde en belirgin olanlar; bu tartışma yürütülürken yavaş gazetecilik nosyonunun araştırmacı gazetecilik pratiklerinden farklı ele alınması gerekliliğidir. Burada özellikle yavaş gazetecilik uygulamaları için geleneksel medyanın işaret edilmesi, kavramın ontolojik olarak dijital ortamdaki olanaklarını tartışmalı kılmaktadır.

Okurlar açısından ise dikkat çeken unsur, mevcut yeni medya düzeni içerisinde özellikle ticari kaygılarla donatılmış haber medyası bağlamında yoğunlukla enformasyon

bombardımanına maruz kalan bireyler için daha kaliteli içeriğe erişme ve aynı zamanda da farklı kaynaklardan daha derinlikli ve karşılaştırmalı bir okuma pratiğini olanaklı kılar. Bu biçimiyle eleştirel medya okuryazarlığı uygulaması olarak da güçlendirici olabilir.

Ayrıca, Narin'in de dikkat çektiği doğrulama siteleri Türkiye ölçeğinde de son dönemlerde yaygınlaşmaya başlamıştır. Dijitalleşme ve bu çalışmaya da konu olan yavaş gazetecilik ve yalan haber olguları ekseninde bu türden kaynakların da eleştirel bir gözle değerlendirilmesi alana katkı anlamında yeni olanaklar sunabilir.

Dikkat çekilmesi gereken önemli unsurlardan birisi de mülkiyet yapısıdır. Yapı olarak medya organları örneğin kitle fonlu gazetecilik iş modeline geçerek ekonomi-politik baskıdan kurtulabilirse bilginin kontrolsüz dolaşımına bir set olarak yavaş gazetecilik yapılabilir.

Son söz olarak şu unutulmamalıdır ki Gess'in (2012, s. 60) dediği gibi eğer gerçekten bir yavaş gazetecilikten söz edilecekse bu ancak 'saygı' kavramına dayandırılarak yapılabilir. Yavaşlık kavramının çekirdeği saygıdır ve bu gazetecilik türü ancak üreticilere, tüketicilere, mesleğe ve topluma saygı ve empati duyularak yapılabilir.

Kaynakça

Ball, B. (2016). Multimedia, Slow Journalism as Process, and The Possibility of Proper Time. *Digital Journalism, 4* (4), 432-444.

Carretero, A. B., & Bariain, G. J. (2016). Slow Journalism in Spain. *Journalism Practice, 10* (4), 521-538.

Craig, G. (2016). Reclaiming Slowness in Journalism. *Journalism Practice, 10* (4), 461-475.

Değirmencioğlu, G. (2016). Dijitalleşme Çağında Gazeteciliğin Geleceği ve İnovasyon Haberciliği. *TRT Akademi, 1* (2), 590-606.

Drok, N., & Hermans, L. (2016). Is there a future for slow journalism? *Journalism Practice, 10* (4), 539-554.

Gallagher, A. (2013). Slow ethics: A sustainable approach to ethical care practices? *Clinical Ethics, 8* (4), 98-104.

Gambarato, R. R. (2015). THE SOCHI PROJECT. *Digital Journalism, 4* (4), 445-461.

Gess, H. (2012). Climate change and the possibility of 'slow journalism'. *African Journalism Studies, 33* (1), 54-65.

Glaser, M. (2007, Nisan 5). *The Working Journalist in the Age of the Internet*. Haziran 16, 2018 tarihinde Mediashift: http://mediashift.org/2007/04/the-working-journalist-in-the-age-of-the-internet095/ adresinden alındı

Greenberg, S. (2016). Editing, Fast and Slow. *Journalism Practice, 10* (4), 555-567.

Greenberg, S. (2007, Şubat 25). *Slow journalism*. Haziran 12, 2018 tarihinde Prospect

Magazine: https://www.prospectmagazine.co.uk/magazine/slowjournalism adresinden alındı

Haugaard, S. C. (2015). *Slow Journalism an Oxymoron? A Discussion of the Potential for Slow Journalism in Denmark.* Copenhagen: Copenhagen Business School.

Hermann, A. K. (2016). The Temporal Tipping Point. *Journalism Practice, 10* (4), 492-506.

Kuş, E. (2007). *Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Lamb, Y. R. (2013). *All the News That Fits on Tablets;An Analysis of News Consumption and Best Practices.* Washington, D.C.: Association for Education in Journalism and Mass Communications, Council of Affiliates. Second Annual Industry Research Forum. http://www.aejmc.org/home/wp-content/uploads/2013/08/Yanick-Rice-Lamb.pdf.

Masurier, M. L. (2015). What is Slow Journalism? *Journalism Practice, 9* (2), 138-152.

Pedriza, S. B. (2017). Slow journalism in the "infoxication" era. *Doxa Comunicación* (25), 129-148.

slowfood.com. (2012a). *Slow Food Internatıonal Statute, Definition And Aims Art. 3.* Haziran 10, 2018 tarihinde www.slowfood.com: http://slowfood.com/filemanager/official_docs/SLOW_FOOD_STATUTE_2012.pdf adresinden alındı

Sütçü, C. S. (2014). Yeni Medya ve Enformasyona Özgürce Ulaşma Bağlamında Gazetecinin Bilişimciye Dönüşümü. *Yeni Türkiye* (56), 924-928.

Tr724. (2018, Mart 13). *www.medium.com/tr*. https://medium.com/tr724/i%CC%87nsanlar-yalan-haberleri-neden-daha-%C3%A7ok-payla%C5%9F%C4%B1yor-578874fa2399 adresinden alınmıştır

Weeks, B. E., & Holbert, R. (2013). Predicting Dissemination of News Content in Social Media: A Focus on Reception, Friending,and Partisanship. *Journalism & Mass Communication Quarterly* , 213-232.

Yıldırım, B. (2010). Gazeteciliğin Dönüşümü: Yöndeşen Ortam ve Yöndeşik Gazetecilik. *Selçuk İletişim, 6* (2), 230-253.

Görüşmeler

Faruk Bildirici, 20.07.2018, telefon görüşmesi

Bilge Narin, 27.08.2018, e-posta yoluyla